

Informează-te doar din surse verificate și sigure!

COVID-19

**CE TREBUIE SĂ ȘTIM DESPRE ZVONURI,
STIGMATIZARE ȘI TEORIILE CONSPIRAȚIONISTE
ÎN RAPORT CU PANDEMIA DE COVID-19**

Acest material apare în cadrul Proiectului „Asigurarea informării corecte și combaterea dezinformării în pandemia COVID-19”, implementat de Centrul pentru Politici și Analize în Sănătate (Centrul PAS) cu suportul financiar al Fundației Soros Moldova/Departamentul Sănătate Publică. Informațiile prezentate în acest material nu sunt împărtășite neapărat de Fundația Soros Moldova.

CE TREBUIE SĂ ȘTIM DESPRE ZVONURI, STIGMATIZARE ȘI TEORIILE CONSPIRAȚIONISTE ÎN RAPORT CU PANDEMIA DE COVID-19

Context

Pandemia generată de virusul SARS-CoV-2, care provoacă boala respiratorie COVID-19, a afectat și Republica Moldova și proliferează prin transmitere comunitară. Sursa de infecție este omul bolnav sau persoanele asimptomatice purtătoare de virusuri (importanța și ponderea lor este, la moment, în discuție). Dovezile actuale sugerează, că virusul care provoacă COVID-19 este propagat prin contact strâns și picături dispersate în anturaj, de aceea mesajele de prevenire a răspândirii infecției cu noul tip de Coronavirus aduse la cunoștința fiecărui cetățean și membru al comunității sunt esențiale în lupta cu pandemia. În acest context informațiile false ca și interpretările denaturate despre măsurile de prevenire și combaterea virusului SARS-CoV-2 creează opinii eronate, prin care populația ajunge să pună la îndoială existența virusului și astfel nu respectă măsurile de protecție, refuză purtarea măștii de protecție sau admite purtarea ei incorectă, inclusiv în spațiile unde aceasta este obligatorie etc. La tema COVID-19 în mediul online sunt lansate fake news-uri care dezinformează și care discreditează sursele oficiale. Infodemia și fake-news-urile ne determină să fim și mai prudenți cu selectarea informațiilor, având în vedere tendința oamenilor de a crede mai mult în teorii ale conspirației, decât în dovezi și fapte. Rezultatele Sondajului TRACKER, realizat în lunile aprilie-mai 2020, au scos în evidență faptul că comportamentul populației de prevenire a răspândirii virusului SARS-CoV-2 nu a crescut, ci din contra, aceasta a urmat o pantă descendentă pe anumite dimensiuni, în special la capitoul izolarea la domiciliu.¹ Pentru a preveni și combate dezinformarea, precum și pentru a ajuta autoritățile de sănătate publică să lupte cu pandemia de Coronavirus de tip nou, este imperios necesară promovarea către cetățeni și comunități a informațiilor oficiale pe site-uri de încredere, care raportează și recomandă intervenții corecte și bazate pe dovezi de prevenire a răspândirii infecției COVID-19.

Pentru o mai bună informare și pentru ca autoritățile decizionale, mass-media și societatea civilă să adopte o atitudine întru combaterea zvonurilor false despre pandemia Covid-19 prezentăm în cele ce urmează cele mai importante constatări ale studiului *"COVID-19-Related Infodemic and Its Impact on Public Health: A Global Social Media Analysis"*, publicat recent în *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*². Studiul relevă că atacurile informaționale care includ fenomene cum ar fi răspândirea zvonurilor, stigmatizarea și chiar teorii ale unor pretinse conspirații au devenit frecvent întâlnite în perioada pandemiei Covid-19. Studiul a monitorizat datele de pe rețelele de socializare ca fiind cea mai bună metodă de a urmări în mod direct răspândirea acestor forme de dezinformare ca esență precum și ca o posibilă metodă de a lupta împotriva acestor fenomene. Studiul a evidențiat că identificarea, evaluarea și oferirea unor răspunsuri care să

¹ Vasile Cantarji, Raportul de studiu COVID-19 în Moldova SONDAJ TRACKER, Centrul de Studii Sociale și Marketing „CBS-Research” 2020.

² Md Saiful Islam, Tonmoy Sarkar, Sazzad Hossain Khan, Abu-Hena Mostofa Kamal, S. M. Murshid Hasan, Alamgir Kabir, Dalia Yeasmin, Mohammad Ariful Islam, Kamal Ibne Amin Chowdhury, Kazi Selim Anwar, Abrar Ahmad Chughtai and Holly Seale, "COVID-19-Related Infodemic and Its Impact on Public Health: A Global Social Media Analysis", Am. J. Trop. Med. Hyg., 00(0), 2020, pp. 1–9, doi:10.4269/ajtmh.20-0812.

combată zvonurile, stigmatizarea și teoriile conspiraționiste rămâne un proces dificil de implementat în timp real. Dezinformarea, alimentată de zvonuri, stigmatizări și teorii ale conspirației, poate avea implicații potențial grave asupra indivizilor precum și asupra societății, dacă acestea din urmă i se acordă mai multă prioritate decât ghidurilor și concepțiilor bazate pe dovezi. Instituțiile de sănătate trebuie să urmărească sursele de dezinformare legate de COVID-19 în timp real și să se implice în instruirea comunității, la fel ca și serviciile de stat responsabile pentru a demasca informațiile false.

Introducere

Termenul "infodemie" sau "pandemie informațională" definește supraabundența de informații, corecte și false, care face dificilă găsirea unor surse și ghiduri de încredere pentru persoanele care sunt în căutarea acestora.³ Acest termen a fost conceput pentru a releva caracteristicile comune ale zvonurilor, stigmatizărilor, teoriilor conspiraționiste care circulă în timpul urgențelor de sănătate publică. În perioada epidemiei Ebola din 2019 în Republica Democratică Congo dezinformarea populației a dus la perturbări sociale, violență, neîncredere și la atacuri ținute asupra lucrătorilor medicali.⁴ În timpul epidemiei SARS în China (2002-2003), frica și anxietatea legate de contractarea bolii au cauzat stigmatizarea socială a oamenilor de origine asiatică.⁵ Ca urmare a acestor fapte, persoanele stigmatizate ar putea amâna solicitarea asistenței medicale, devenind potențiali purtători nedetectați și contribuind la răspândirea bolii prin transmisie comunitară.^{6 7} Secretarul General al Națiunilor Unite a identificat zvonurile despre COVID-19 ca fiind un inamic global⁸, rapoartele fixând toate aceste false informații și zvonuri neavenite, legate la modul direct și de Pandemia COVID-19.⁹

Urgențele de sănătate publică reprezintă niște perioade stresante pentru oameni și comunități.¹⁰ Gestionarea zvonurilor, contracararea dezinformării și a teoriilor conspiraționiste precum și atenuarea fricii și stigmatizării direcționate asupra persoanelor și zonelor afectate sunt niște procese esențiale pentru controlul și pregătirea în caz de pandemie.¹¹ Forurile Internaționale de Sănătate, printre care și OMS, au recunoscut zvonurile, stigmatizarea și teoriile conspiraționiste

³ World Health Organization, 2020. Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Situation Report – 13. Geneva, Switzerland: WHO.

⁴ World Health Organization, 2019. Ebola Virus Disease – Democratic Republic of the Congo. Geneva, Switzerland: WHO. Available at: <https://www.who.int/csr/don/28-november-2019-ebola-drc/en/>. Accessed August 8, 2020.

⁵ Person B, Sy F, Holton K, Govert B, Liang A, National Center for Infectious Diseases, SCOT, 2004. Fear and stigma: the epidemic within the SARS outbreak. *Emerg Infect Dis* 10: 358–363.

⁶ Turan B, Budhwani H, Fazeli PL, Browning WR, Raper JL, Mugavero MJ, Turan JM, 2017. How does stigma affect people living with HIV? The mediating roles of internalized and anticipated HIV stigma in the effects of perceived community stigma on health and psychosocial outcomes. *AIDS Behav* 21: 283–291.

⁷ James PB, Wardle J, Steel A, Adams J, 2020. An assessment of Ebola-related stigma and its association with informal healthcare utilisation among Ebola survivors in Sierra Leone: a cross-sectional study. *BMC Public Health* 20: 182.

⁸ Lederer EM, 2020. U.N. Chief Antonio Guterres: Misinformation about COVID-19 Is the New Enemy. *TIME*. New York, NY: TIME.

⁹ Li HOY, Bailey A, Huynh D, Chan J, 2020. YouTube as a source of information on COVID-19: a pandemic of misinformation? *BMJ Glob Health* 5: e002604.

¹⁰ Centers for Disease Control and Prevention, 2020. Reducing Stigma. Available at: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/daily-life-coping/reducing-stigma.html>. Accessed March 25, 2020.

¹¹ Person B, Sy F, Holton K, Govert B, Liang A, National Center for Infectious Diseases, SCOT, 2004. Fear and stigma: the epidemic within the SARS outbreak. *Emerg Infect Dis* 10: 358–363.

ca fiind niște amenințări la adresa controlului și gestionării pandemiilor și au recomandat monitorizarea sistematică a acestora precum și instituirea unor măsuri de control.^{12 13} În cazul epidemiilor și a pandemiilor, detectarea, analiza și răspunsul la impactul acestor fenomene asupra sănătății publice în timp real reprezintă o adevărată provocare.

Facebook, Twitter și ziarele online au fost identificate ca cele mai bune platforme pentru a monitoriza dezinformarea și a contracara zvonurile și teoriile conspiraționiste în rândul populației generale.¹⁴ Monitorizarea epidemiologică a platformelor media online include extragerea, cumularea și analiza datelor online de tip text și formularea măsurilor de control.¹⁵ Deși datele de pe rețelele de socializare sunt observaționale, acestea pot completa sistemul tradițional de supraveghere a datelor.¹⁶ De la izbucnirea pandemiei COVID-19 utilizatorii de rețele de socializare s-au implicat esențial în răspândirea informației legate de COVID-19 precum ar fi subiectele ce țin de morbiditate, mortalitate, intervenții pe teren, dar și în răspândirea zvonurilor, teoriilor conspiraționiste și stigmatizării. Iată de ce au fost examinate și urmărite toate aceste fenomene legate de COVID-19, care au circulat pe platforme online, Facebook, Twitter, agențiile de știri și ziarele online, și s-a estimat impactul acestora asupra sănătății publice.

Metodologia

Parametrii studiului și colectarea datelor. A fost formată o echipă de sociologi, medici și epidemiologi pentru a colecta și evalua infodemia cu tematica pandemiei de COVID-19. Echipa a colectat în mod retroactiv rapoartele legate de infodemia COVID-19 între 31 decembrie 2019, când Reprezentanța OMS din China a fost notificată cu referire la pandemie, și 5 aprilie 2020. A fost analizat un spectru larg de resurse informaționale, printre care s-au regăsit reviste și ziare online, Facebook, Twitter, agenții de verificare a știrilor precum și site-urile web ale rețelelor de televiziune. Pentru a lărgi spectrul de colectare a datelor echipa s-a abonat la diferite site-uri web ale mai multor rețele de televiziune și ziare de nivel național și internațional. Majoritatea articolelor evaluate au fost surse media în limba engleză, articolele din alte limbi au fost traduse utilizând Translatorul Google.

¹² World Health Organization, 2018. Managing Epidemics: Key Facts about Major Deadly Diseases. Luxembourg: WHO.

¹³ Center for Preparedness and Response, 2020. Responding to Rumors and Misinformation. Emergency Preparedness and Response. Atlanta, GA: Centre for Disease Control and Prevention.

¹⁴ Eckert KS et al., 2016. Evidence Syntheses to Support the Guideline on Emergency Risk Communication. Geneva, Switzerland: World Health Organization.

¹⁵ Joshi A, Sparks R, Karimi S, Yan SJ, Chughtai AA, Paris C, MacIntyre CR, 2020. Automated monitoring of tweets for early detection of the 2014 Ebola epidemic. PLoS One 15: e0230322.

¹⁶ Fung ICH, Tse ZTH, Fu KW, 2015. The use of social media in public health surveillance. Western Pac Surveill Response J 6: 3–6.

Definițiile studiului:

Zvonurile sunt definite ca informații neconfirmate care după verificare se pot dovedi a fi adevărate, născocite sau absolut false.¹⁷

Stigmatizarea este un proces definit ca o construcție socială prin care o persoană care este ținta stigmatizării poate resimți devalorizarea și discriminarea propriei persoane în societate.¹⁸

Teoriile conspiraționiste definesc niște credințe sau convingeri explicative despre un individ sau un grup de persoane care lucrează în secret și utilizează diferite subterfugii pentru a-și atinge obiectivele malițioase.¹⁹

Rezultatele

Au fost identificate 2311 rapoarte legate de infodemia COVID-19 în 25 de limbi din 87 de țări (Figura 1). Dintre acestea, 2049 (89%) au fost clasificate drept zvonuri, 182 (7.8%) au fost clasificate ca fiind teorii conspiraționiste și 82 (3.5%) ca stigmatizări. Studiul a identificat trei valuri de infodemii în perioada 21 ianuarie 2020 și 5 aprilie 2020 (Figura 2). Primul val s-a desfășurat în perioada 21 ianuarie - 13 februarie, al doilea - în perioada 14 februarie - 7 martie, iar ultimul val - în perioada 8 martie - 31 martie 2020. În primele două valuri numărul de infodemii raportate a fost de nivel scăzut, însă modul de operare și creștere a fost asemănător cu al treilea val.

Printre toate categoriile de informații (Tabelul 1) urmărite 24% erau legate de noua maladie, transmitere și mortalitate; 21% vizau intervențiile de control și carantină; 19% aveau drept subiect tratamentul și remediile; 15% vizau cauzele și originile bolii; 1% se referă la violență și 20% aveau diverse teme. Din 2276 de rapoarte, pentru care erau disponibile evaluări și comentarii, 1856 erau de natură falsă (82%), 204 erau corecte (9%), 176 erau înșelătoare (8%), iar 31 nu aveau suport demonstrativ (1%) (Figura 3). Majoritatea zvonurilor, stigmatizărilor și teoriilor conspiraționiste își au originea în India, SUA, China, Spania, Indonezia și Brazilia (Figura 4).

Zvonurile. Printre informațiile urmărite zvonurile au constituit categoria predominantă. Volumul de zvonuri a crescut începând cu luna februarie și a continuat până la sfârșitul studiului, atingând apogeul în mijlocul lunii martie 2020 (Figura 2). Majoritatea zvonurilor erau legate de boala COVID-19, de transmitere, mortalitate, intervențiile de prevenire a infectării, de măsurile de control și carantină. Au existat articole în care se recomanda de exemplu consumul usturoiului, menținerea umidității în gât, evitarea alimentelor picante și importanța Vitaminelor C și D pentru

¹⁷ Zubiaga A, Liakata M, Procter R, Wong Sak Hoi G, Tolmie P, 2016. Analysing how people orient to and spread rumours in social media by looking at conversational threads. PLoS One 11: e0150989.

¹⁸ Young WB, Park JE, Tian IX, Kempner J, 2013. The stigma of migraine. PLoS One 8: e54074.

¹⁹ Douglas KM, Uscinski JE, Sutton RM, Cichocka A, Nefes T, Ang CS, Deravi F, 2019. Understanding conspiracy theories. Polit Psychol 40: 3–35.

prevenția aceste boli (Tabelul 2). Au fost raportate și zvonuri care recomandau pulverizarea cu clor pentru a preveni infectarea cu noul coronavirus.

Pe lângă alimentele și vitaminele pentru sporirea imunității, unele rapoarte s-au focusat pe "așazisele" tratamente precum soluțiile minerale miracol care constau în amestecul soluției de clorid de sodiu cu acid citric^{20 21} sau consumul de clor și alcool era prezentat ca și remediu pentru imunitate.²² Alte zvonuri recomandau consumul ceaiului, a excrementelor și urinei de vaci - în India²³, a urinei de cămile cu lămâie verde - în Arabia Saudită și consumul de plante medicinale - în Africa.²⁴ De consemnat informațiile despre modalitățile de autodiagnosticare cu COVID-19, care au fost adunate laolaltă cu o multitudine de date din surse neverificate. De exemplu, a circulat un mit foarte popular care stipula că prin reținerea respirației pentru mai mult de 10 secunde oamenii își pot autodiagnostica infectarea cu COVID-19.²⁵

Stigmatizarea. În mai multe țări persoane și mai ales lucrătorii medicali au fost insultați, agresați fizic și discriminați de către vecini și proprietarii locuințelor. Într-un interviu al unui doctor publicat în *The Guardian*²⁶ se spune că *"O mare parte din medici au decis să petreacă următoarele zile în toaletele spitalelor, dat fiind faptul că și-au pierdut locul de trai sau nu puteau să se deplaseze spre apartamentele personale datorită ostilității oamenilor din comunitățile lor."* În Australia, un lucrător medical de origine chineză a devenit victima stigmatizării continue la locul său de muncă ca și asistentă medicală: *"Bărbatul (pacient caucazian de sex masculin) mi-a întins mâna și mai apoi a glumit că probabil nu ar trebui să-mi strângă mâna pentru că sunt probabil infectată cu coronavirus"*.²⁷ Acest lucru s-a întâmplat în prezența unei asistente medicale, a doi studenți în medicină și a altor persoane aflate în apropiere.

Pe măsură ce virusul s-a răspândit în alte țări, au circulat numeroase istorii despre stigmatizările și blamările suferite de oamenii de origine asiatică (Figura 2). Persoane publice importante s-au referit la noul coronavirus cu expresii ca: "virusul chinez" sau "virusul Wuhan". *Wall Street Journal* a publicat un articol de opinie cu titlul *"China este adevăratul om bolnav din Asia"*, iar multe alte ziare au utilizat titluri și coloane inadecvate despre "nevoia" ca studenții chinezi să nu fie prezenți în școli.²⁸ Au existat rapoarte despre atacuri verbale și fizice din motive rasiale împotriva persoanelor de origine chineză la etapele incipiente ale pandemiei. Un ziar australian a publicat un articol cu titlul: *"Copii chinezi, stați acasă!"*, care a dus la probleme de comunicare în rândurile

²⁰ Spencer SH, 2020. Fake Coronavirus Cures, Part 1: MMS Is Industrial Bleach. Available at: <https://www.factcheck.org/2020/02/fake-coronavirus-cures-part-1-mms-is-industrial-bleach/>. Accessed April 4, 2020.

²¹ Vrajilal A, 2020. Chinese-Australians Facing Racism after Coronavirus Outbreak. Available at: https://www.huffingtonpost.com.au/entry/coronavirus-australia-racism_au_5e33a522c5b6f2623326d72b. Accessed April 4, 2020.

²² Victoria Knight of Kaiser Health News, 2020. COVID-19: Beware Online Tests and Cures, Experts Say. The Guardian. Surry Hills, NSW, Australia: The Guardian.

²³ BBC Reality Check Team, 2020. Coronavirus: Does Drinking Tea Help? BBC News. Delhi, India: BBC News.

²⁴ Cable T, 2020. CDD FACT CHECK: Can Camel Urine, Lime Cure Coronavirus? The Cable. Abuja, Nigeria: The Cable Newspaper.

²⁵ Landsverk G, 2020. Holding Your Breath Can't Help You SelfDiagnose the Coronavirus. Here's What You Should Do Instead. Business Insider Australia. Surry Hills, NSW, Australia: Business Insider Australia.

²⁶ Ellis-Petersen H, Rahman SA, 2020. Indian Doctors Being Evicted from Homes over Coronavirus Fears. The Guardian. Surry Hills, NSW, Australia: The Guardian.

²⁷ Vrajilal A, 2020. Chinese-Australians Facing Racism after Coronavirus Outbreak. Available at: https://www.huffingtonpost.com.au/entry/coronavirus-australia-racism_au_5e33a522c5b6f2623326d72b. Accessed April 4, 2020.

²⁸ Mead WR, 2020. China Is the Real Sick Man of Asia. The Wall Street Journal. New York, NY: The Wall Street Journal.

publicului, la stigmatizarea copiilor de origine chineză și care ar fi putut genera un potențial risc de discriminare în școli.²⁹

S-au înregistrat numeroase rapoarte despre hărțuire fizică și atacuri violente asupra lucrătorilor medicali, asupra persoanelor de origine asiatică, a persoanelor în carantină sau a oamenilor evacuați din Wuhan. Studiul a identificat în total 26 de episoade violente legate de stigmatizare. În Ucraina localnicii au blocat drumurile și au aruncat cu pietre în autobuzele care transportau 82 pasageri evacuați din Wuhan. Un cetățean american care a stat în carantină în Statele Unite după ce a fost evacuat din Wuhan a afirmat următoarele: *"Oamenii (comunitatea) spuneau că infectez toată țara și că trebuie să plec"*.

Au existat și rapoarte despre morți legate de autostigmatizare, de exemplu: un bărbat s-a sinucis în India fiind convins în mod eronat că este infectat cu coronavirus. Membrii familiei acestuia au menționat că bărbatul resimțea sentimente de vinovăție și rușine datorită infectării cu COVID-19, acesta fiind convins că ar putea transmite virusul apropiaților în mod involuntar, ceea ce ar fi atras atenția societății asupra familiei sale.

Tabelul 1: Definițiile operaționale utilizate în studiu

Categorii	Definiții operaționale
Zvonuri	Au fost definite ca zvonuri publicațiile, articolele și discuțiile legate de COVID-19 care au circulat pe platformele online, având subiecte neverificate și care făceau false afirmații despre pandemie.
Stigmatizări și discriminări	Stigmatizarea a fost definită ca un fenomen de construcție socială prin care o persoană este etichetată direct sau indirect în baza bolii, expunerii, istoricului de călătorie și a originii sale etnice, acțiuni din care derivă atitudini negative și discriminatorii.
Teorii ale conspirației	Afirmații, istorii și discuții în spiritul unor teorii care țin de originea SARS-CoV-2 și de scopurile malițioase legate de acest virus.
Informațiile menționate mai sus au fost clasificate ca subiect în următoarele categorii:	
Cauzele bolii	Cum a apărut SARS-CoV-2 și care este cauza acestuia?
Boala	Afirmații, publicații și discuții despre semnele și simptomele COVID-19, dinamicul transmiterii și mortalitatea.
Tratamentul	Afirmații, publicații și discuții despre testele de diagnostic, remediile și tratamentele neconvenționale împotriva COVID-19
Intervențiile	Pașii întreprinși de autoritățile de sănătate, guverne și alte instituții pentru a preveni transmiterea COVID-19
Violența	Violențe de tip verbal sau fizice împotriva persoanelor din comunitate sau la locul de muncă
Diverse	Afirmații, publicații și discuții care nu pot fi incluse în categoriile menționate mai sus.

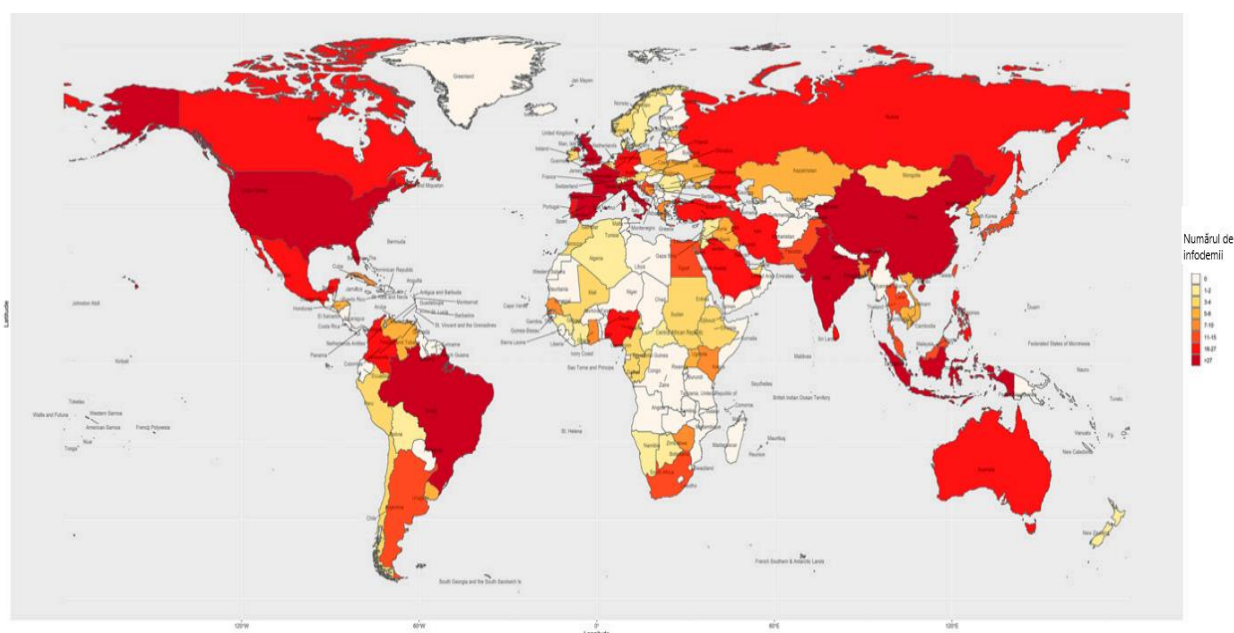

Figura 1. Extincția geografică a zvonurilor, stigmatizărilor și teoriilor conspiraționiste legate de COVID-19 și identificate în timpul studiului, 2020.

Teorii ale conspirației. De la începutul pandemiei COVID-19 mai multe teorii de conspirație au circulat în China, Iran, Rusia, Marea Britanie și SUA, unele dintre ele răspândindu-se la nivel global (Figura 3). Unele teorii sugerau că virusul COVID-19 este o armă biologică care a fost concepută de către agențiile internaționale (Tabelul 2). S-a susținut, de asemenea, că mai multe țări au fabricat și răspândit virusul în China ca parte a unui război economic și psihologic împotriva acestei țări.³⁰ Potrivit altor teorii, virusul ar fi fost conceput într-un laborator ca parte a unui program de arme biologice în China³¹ și că un cercetător din China ar fi fost inventatorul acestuia.³² Teorii conspirative au apărut și cu referire la fabricarea unui vaccin sau medicament împotriva COVID-19. Una din primele teorii care au circulat stipula că vaccinul împotriva virusului ar fi fost deja produs, iar pandemia este o încercare de a spori vânzările acestuia.^{33 34} În Orientul Mijlociu, unii oficiali guvernamentali au identificat pandemia ca o teorie conspiraționistă împotriva onoarei și culturii unor orașe religioase din Iran.³⁵ O altă teorie care circula pe rețelele de socializare stipula cum că această pandemie este o schemă de control asupra populației.³⁶ În

³⁰ Breland A, 2020. Russian Media Outlets Are Blaming the Coronavirus on the United States. Mother Jones. San Francisco, CA: Mother Jones.

³¹ Gertz B, 2020. Coronavirus May Have Originated in Lab Linked to China's Biowarfare Program. The Washington Post. Washington, DC: The Washington Post.

³² Gregory J, 2020. The Coronavirus 'Infodemic' Is Real. We Rated the Websites Responsible for It. Statnews. Boston, MA: Statnews.

³³ Richtel M, 2020. WHO Fights a Pandemic besides Coronavirus: An 'Infodemic'. The New York Times. New York, NY: The New York Times.

³⁴ Meddle East Media Research Institute, 2020. Arab Writers: The Coronavirus Is Part of Biological Warfare Waged by the U.S. against China. Egypt, Saudi Arabia, and Syria: Meddle East Media Research Institute TV.

³⁵ Farda R, 2020. Iran Cleric Blames Trump for Coronavirus Outbreak in Religious City. Radio Farda. Prague, Czech Republic: Radio Farda.

³⁶ Colson T, 2020. A Fake Claim That Cocaine Cures the Coronavirus Is Spreading Online, and the French Government

timpul crizelor de sănătate publică oamenii deseori se concentrează mai mult pe zvonuri și mistificări decât pe știință. Redactorul șef al Centrului de Verificare a Faptelor (Fact Check Center) a consemnat³⁷: *"Pe întreaga durată a acestei epidemii oamenii au preferat teoriile conspiraționiste... De ce oare în timpul pandemiilor oamenii nu aleg să creadă în informații științifice veridice?"*

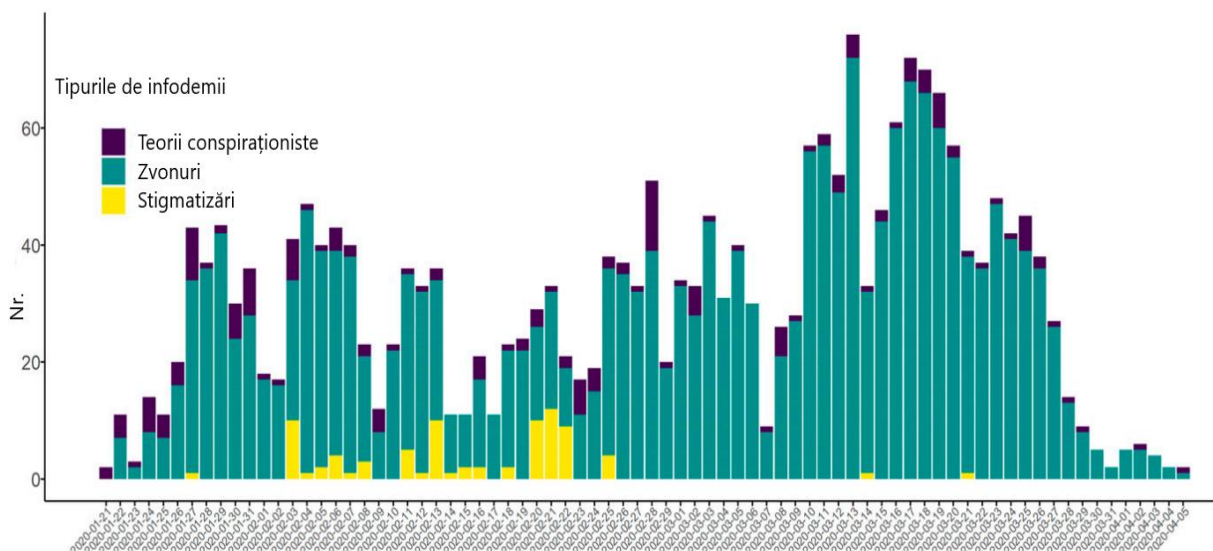
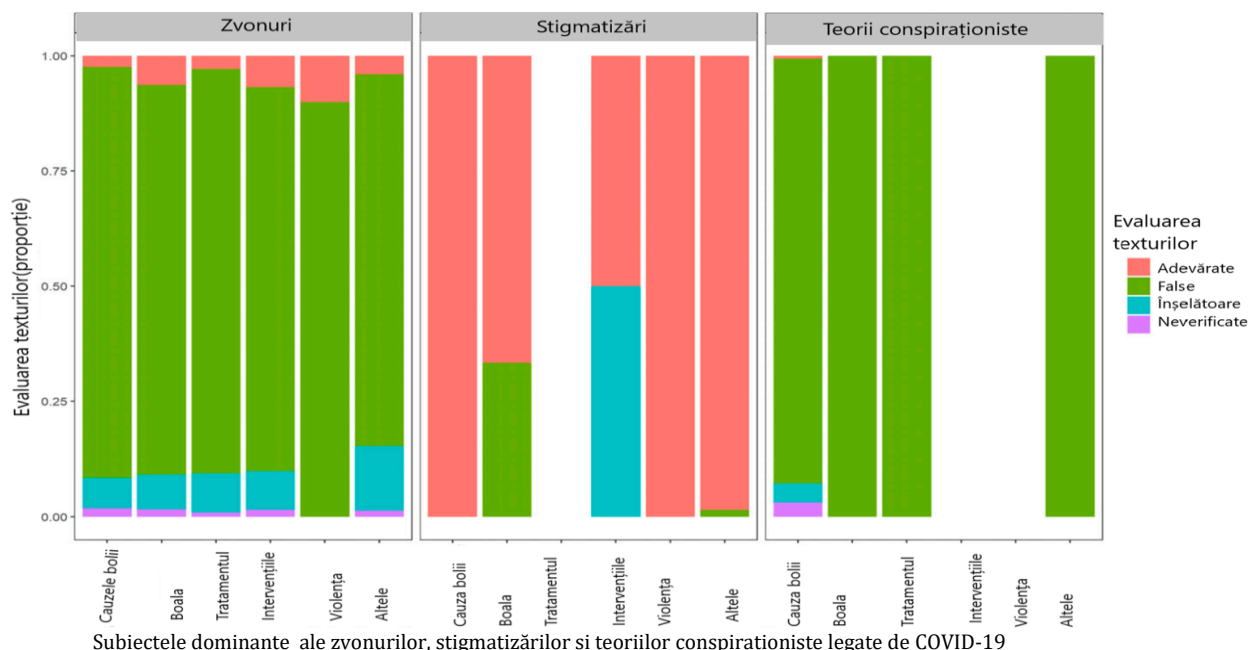

Figura 2. Zvonuri, stigmatizări și teorii conspiraționiste asociate cu COVID-19 și data când s-a raportat apariția acestora în timpul studiului, 2020

Subiectele dominante ale zvonurilor, stigmatizărilor și teoriilor conspiraționiste legate de COVID-19

Figura 3. Acuratețea faptică a zvonurilor, stigmatizărilor și teoriilor conspiraționiste legate de COVID-19 - cauzele bolii, boala, tratamentul și intervențiile guvernelor (măsurile de control).

Was Forced to Tell People That It Won't. Business Insider Australia. Surry Hills, NSW, Australia: Business Insider Australia.

³⁷ Frenkel S, Alba D, Zhong R, 2020. Surge of Virus Misinformation Stumps Facebook and Twitter. The New York Times. New York, NY: The New York Times.

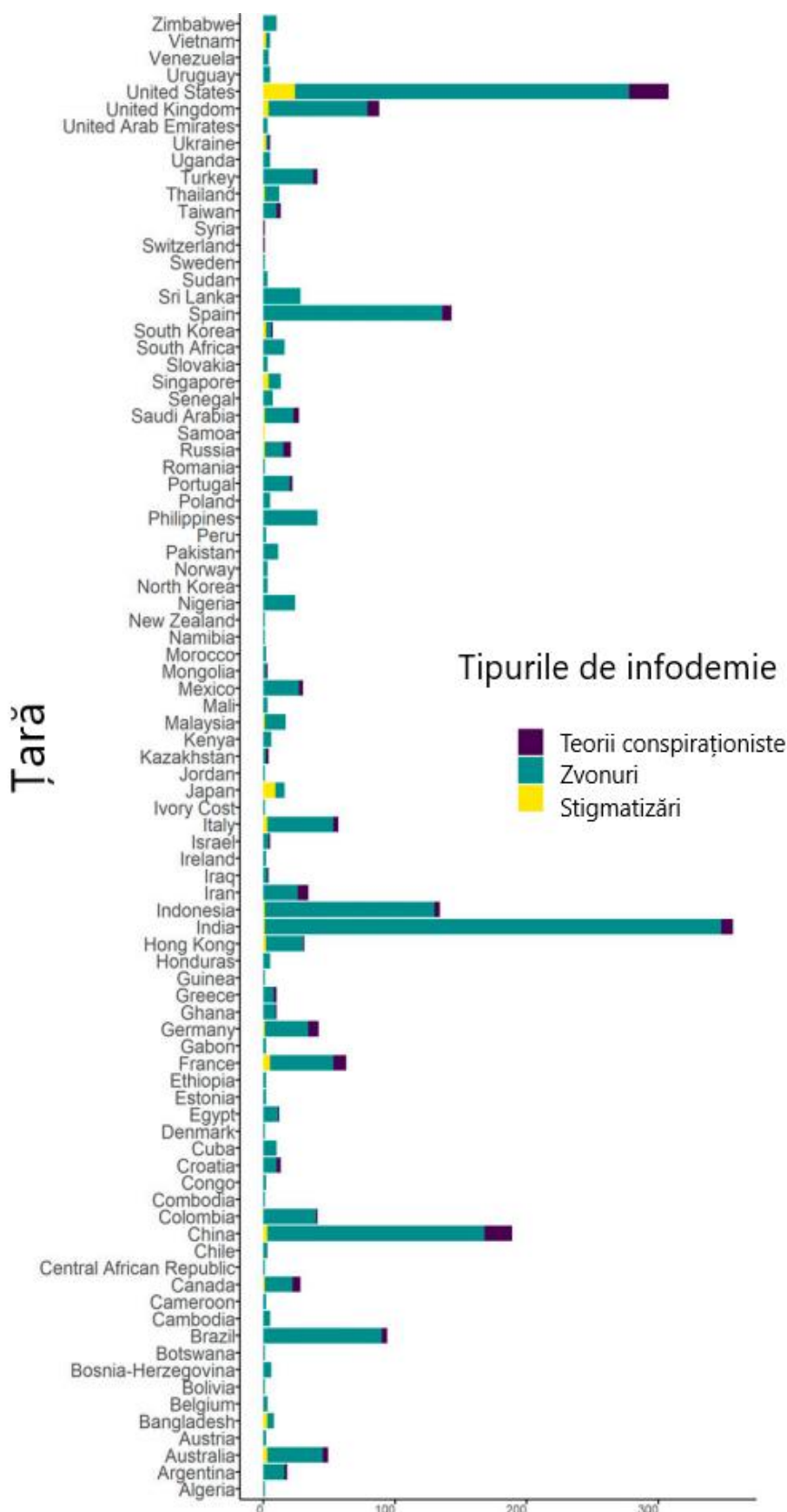

Figura 4. Numărul de zvonuri, stigmatizări și teorii conspiraționiste legate de COVID-19 detectate în timpul studiului după țară, 2020.

Tabelul 2. Mesajele zvonurilor, stigmatizărilor și teoriilor conspiraționiste legate de COVID-19 atestate la nivel global, 2020

Zvonuri "Noul coronavirus este în cloud" "Coronavirusul este gripa șerpilor" "Animalele de companie sunt sursa coronavirusului" "Pandemia de coronavirus la animale" "Ouăle de pasăre sunt contaminate cu coronavirus" "Biscuiții, orezul și băuturile energizante de origine chineză au fost contaminate cu virus" "Consumul supei de liliac este sursa pandemiei (COVID-19)" "COVID-19 găsit în portocală" "Coronavirusul este prezent în produsele importate" "Telefoanele mobile pot transmite coronavirusul" "Bancnotele sunt surse de coronavirus" "Răceala a fost redenumită ca fiind coronavirus" Zvonuri despre tratamente, prevenție și intervenții controlate "Consumul de usturoi poate trata coronavirusul" "Consumul de înălbitor poate ucide coronavirusul" "Consumul de alcool poate ucide coronavirusul" "Gargara cu oțet, apă de trandafir și sare ar putea ucide virusul din gât" "Consumul de urină și excremente de bovine poate lecu coronavirusul" "Soluția de curățare a argintului ca tratament pentru coronavirus" "Purtarea ciorapilor călduroși, aplicarea foilor de muștar și fricționarea cu untură de găscă pe piept ca tratament" "Umezirea constantă a gâtului, evitarea alimentelor picante și consumul de vitamina C ar putea preveni boala" "Evitarea alimentelor și băuturilor reci și conservate așa precum înghețata și cocktailurile de lapte pot preveni infecția" "Pulverizarea clorului pe tot corpul poate preveni infectarea de coronavirus" "Uleiul de susan poate preveni infecția cu coronavirus" "Baia în cadă de granit poate preveni infecția cu coronavirus" "Algele marine pot preveni infecția cu coronavirus" "Consumul de vitamina C poate preveni infecția cu coronavirus" "Vitamina D poate preveni infecția cu coronavirus" "Consumul de Centella asiatica poate preveni infecția cu coronavirus" "Băuturile care conțin mentă, cătină albă și condimente așa precum șofran, turmeric și scorțișoară pot întări plămânii și sistemul imunitar împotriva virusului" "Clătiți gura cu soluție salină pentru a preveni infecția cu noul virus" "Evitați senzația de sete pentru că odată ce mucoasa din gât se usucă virusul poate invada corpul în 10 minute" "Aplicarea vaselinei în jurul nărilor vă va proteja împotriva poluanților aerieni" "Test de detectare a coronavirusului pe care îl puteți fabrica singuri acasă" "Canabisul întărește imunitatea împotriva noului coronavirus" "Spălarea frecventă a hainelor poate reduce transmiterea " Teorii ale conspirației "Noul coronavirus a fost fabricat, iar virusul conceput în laborator a fost eliberat accidental sau în mod deliberat în regiunea pieții de animale și produse marine" "Pandemia COVID-2019 a fost planificată" "Este o armă biologică finanțată de către Fundația Bil & Melinda Gates pentru a promova vânzarea de vaccinuri"
--

<i>"Armă biologică fabricată de către CIA"</i> <i>"Președintele Donald Trump a atacat orașul cu coronavirus pentru a compromite cultura și demnitatea Iranului"</i> <i>"Virusul este o tentativă de război economic cu China"</i> <i>"Evreii din America orchestrează războaiele americane"</i> <i>"Această pandemie este un terorism medical"</i> <i>"Sioniștii sunt împotriva securității regionale"</i> <i>"SUA și Israel stau în spatele fabricării și răspândirii periculosului coronavirus cu scopul de a duce un război economic și psihologic împotriva Chinei"</i> <i>"Această pandemie este o schemă de control asupra populației"</i> <i>"Tom Cotton afirmă că COVID-19 a fost fabricat într-un laborator biologic chinez"</i> <i>"Rush Limbaugh afirmă că COVID-19 este o conspirație împotriva lui Trump pentru a-l detrona în alegeri. A pretins că este o gripă mai gravă"</i> <i>"Deja există vaccinuri pentru noul coronavirus"</i> <i>"Vaccinul de pneumonie este efectiv împotriva coronavirusului Wuhan"</i> <i>"Israel a trimis un vaccin în orașul Wuhan pentru pacienții infectați cu coronavirus"</i> Stigmatizări <i>"Nu sunt un virus: francezii de origine chineză mânați de rasism"</i> <i>"Chinezii nu sunt civilizați"</i> <i>"Chinezii sunt teroriști biologici"</i> <i>"Un titlu de publicație ziaristică franceză: "Alerta Galbenă" cu o imagine a unei femei asiatice purtând o mască"</i> <i>"Chinezii își împrăștie coronavirusul"</i> <i>"Toate bolile care au existat vreodată provin din China"</i> <i>"Păstrați-vă virusul, chinezi murdari"</i> <i>"Dieta alimentară chineză a cauzat COVID-19"</i>

Discuții

Zvonurile, stigmatizarea și teoriile conspiraționiste au potențialul de a diminua încrederea opiniei publice în guverne și agențiile internaționale de sănătate. Zvonurile se pot masca ca strategii credibile de control și prevenție a infecțiilor și pot sta la baza unor urmări grave, dacă acestea ajung să fie preferate în locul ghidurilor și sugestiilor bazate pe dovezi științifice. De exemplu, în mai multe zone de glob a circulat un mit popular care recomanda consumul unor doze concentrate de alcool pentru a dezinfecta corpul și a distruge virusul.³⁸ În urma acestei dezinformări, în Iran au decedat aproximativ 800 de oameni, alți 5876 au fost spitalizați și 60 de persoane au orbit complet ca urmare a consumului de metanol ca remediu anti coronavirus.^{39 40}

^{41 42} Au fost raportate 30 de morți din motive similare și în Turcia⁴³, iar în Qatar doi bărbați

³⁸ World Health Organization, 2020. Alcohol Does Not Protect against COVID-19; Access Should Be Restricted during Lockdown. Alcohol Use. Geneva, Switzerland: WHO, Regional Office for Europe.

³⁹ Aljazeera, 2020. Iran: Over 700 Dead after Drinking Alcohol to Cure Coronavirus. Aljazeera. Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2020/04/iran-700-dead-drinking-alcohol-cure-coronavirus200427163529629.html>. Accessed June 4, 2020.

⁴⁰ Iran's Legal Medicine Organization, 2020. Referral of More than 700 Deaths since Poisoning Alcohol to Due Deaths 700 700 [بہ دلیل پیتناشی الکحل از ابتدای اسفند تا کنون ار جاعش از 700 700 متو]. Available at: <https://www.lmo.ir/news/95987.htm>. Accessed July 21, 2020.

⁴¹ Delirrad M, Mohammadi AB, 2020. New methanol poisoning outbreaks in Iran following COVID-19 pandemic. Alcohol Alcohol 55: 347-348.

⁴² Hassanian-Moghaddam H, Zamani N, Kolahi A-A, McDonald R, Hovda KE, 2020. Double trouble: methanol outbreak in the wake of the COVID-19 pandemic in Iran-a cross-sectional assessment. Crit Care 24: 402.

⁴³ CNN T "urk, 2020. 9 Kis, i Daha Saf AlkoldenOld " " u [9 More People Died from Pre Alcohol]. Available at: <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/9-kisi-daha-saf-alkolden-oldu>. Accessed June 4, 2020.

sănătoși de origine sud-asiatică au ingerat dezinfectant utilizat pentru suprafețe sau dezinfectant pentru mâini pe bază de alcool după ce au contactat cu niște pacienți infectați cu COVID-19.⁴⁴ În India 12 persoane, printre care și 5 copii, s-au îmbolnăvit după consumul unei băuturi fabricate din semințele toxice de *Datura* (*planta ummetta* în limbaj local) cu scopul de a se trata de coronavirus.⁴⁵ Victimele au afirmat că au vizionat un clip video pe rețele de socializare care prezenta semințele de *Datura* drept un remediu care oferă imunitate împotriva COVID-19.⁴⁶ Pe lângă persoanele care cad pradă dezinformării au fost documentate și cazuri în care instituții și organizații întregi au urmat sfaturi inadecvate. Astfel, într-o biserică din Coreea de Sud unde s-a folosit o sticlă pentru a pulveriza apă sărată printre enoriași s-au infectat peste 100 din persoanele prezente, apa fiind contaminată. Lee Hee-Young, șeful grupului de lucru împotriva coronavirusului din Provincia Gyeonggi din Coreea de Sud⁴⁷ a anunțat că "S-a confirmat cum că vârful pulverizatorului utilizat în biserică a fost introdus în cavitatea bucală a unui enoriaș, fără a fi dezinfectat, acesta din urmă a fost confirmat ca fiind anterior pacient internat pentru coronavirus." Practici similare au fost observate și în alte biserici ortodoxe din lume.⁴⁸ Însă numărul de infectări care ar putea fi legate de aceste practici nu a fost documentat.

Stigmatizarea și frica de a fi discriminat au contribuit probabil la infectările asociate cu serviciile de asistență medicală în Asia de Sud. Suferinzii de COVID-19 și-ar putea ascunde în timpul vizitelor la spital simptomele și faptul expunerii la virus, astfel că lucrătorii medicali îi consultă în echipamente de protecție inadecvate, iar ca urmare s-a produs creșterea cazurilor de infectare asociate cu serviciile de asistență medicală, de exemplu în Bangladesh.⁴⁹ Din cauza fricii de a fi stigmatizați, oamenii nu vor să fie supuși testării, ceea ce poate, de asemenea, duce la răspândirea necontrolată a bolii.⁵⁰ În timpul actualei pandemii au fost raportate mai multe cazuri de violență verbală și fizică la adresa persoanelor de origine asiatică și la adresa lucrătorilor medicali. Persoanele stigmatizate sunt vulnerabile în fața unor fenomene precum: respingerea și evitarea socială, comportamente și decizii nocive pentru sănătate și violență fizică.⁵¹ Stigma atașată de pacienții COVID-19 și legată în principal de frica de contagiune a dus la refuzul de a interna pacienți în spitalele din Uganda.⁵² Numărul în creștere de cazuri COVID-19, lipsa resurselor și

⁴⁴ Ahmed Siddiqui MY, Mushtaq K, Mohamed MFH, Al Soub H, Hussein Mohamedali MG, Yousaf Z, 2020. "Social media misinformation" - an epidemic within the COVID-19 pandemic. *Am J Trop Med Hyg* 103: 920–921.

⁴⁵ Staff Reporter, 2020. Twelve Taken Ill after Consuming 'Coronavirus Shaped' *Datura* Seeds. *The Hindu*. Andhra Pradesh, India: *The Hindu*. 8 ISLAM AND OTHERS

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Chan-Kyong P, 2020. Coronavirus: Saltwater Spray Infects 46 Church-Goers in South Korea. *South China Morning Post*. Causeway Bay, Hong Kong: *South China Morning Post*.

⁴⁸ Eckel M, 2020. Tractors, Herbs, Vodka, Saunas? Some Leaders Offer Strange, Unhelpful Advice On Warding Off COVID-19. Available at: <https://www.rferl.org/a/coronavirus-unhelpfuladvice-tractors-herbs-vodka-saunas-gurbanguly-lukashenkavucic/30495810.html>. Accessed June 4, 2020.

⁴⁹ Tajmim T, 2020. Coronavirus: 41 Doctors, 10 Nurses Infected. *The Business Standard*. Dhaka, Bangladesh: *The Business Standard*.

⁵⁰ National Herald, 2020. Social Stigma Forcing Corona Patients to Avoid Screening in India. *National Herald*. New Delhi, India: *National Herald*.

⁵¹ Centers for Disease Control and Prevention, 2020. Reducing Stigma. Available at: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/daily-life-coping/reducing-stigma.html>. Accessed March 25, 2020.

⁵² Kabanukye K, 2001. Denial, Discrimination and Stigmatisation: The Case of Ebola Epidemic in Some Districts. Kampala, Uganda: Ugandan Ministry of Health, National Ebola Task Force.

lucrătorilor medicali și legătura acestor factori cu transmiterea comunitară a bolii, a rezultat cu atacuri violente nu doar împotriva lucrătorilor medicali, dar și împotriva instituțiilor medicale.⁵³ Zvonurile, stigmatizarea și teoriile conspiraționiste nu sunt fenomene noi pentru urgențele de sănătate publică. La etapa incipientă a epidemiei HIV⁵⁴ zvonurile că virusul HIV nu există și că tratamentul este toxic pentru oameni a rezultat cu refuzul pacienților de a fi supuși terapiei antiretrovirale în Africa de Sud. Guvernul acestei țări a promovat remedii din medicina neconvențională, în bază pe plante (*ubhejane*), ceea ce a generat transmiterea pe verticală (de la mamă la făt) a virusului HIV în comunități și a dus la pierderea a peste 300.000 de vieți.⁵⁵ Studiile anterioare au documentat și teorii conspiraționiste asociate cu virusul Zika. Cea mai populară teorie care a circulat în timpul pandemiilor din 2015-2016 pe rețelele de socializare afirma că virusul este o armă biologică.⁵⁶ Au fost bine documentate și fenomene de dezinformare cu referire la virusul Ebola: informații despre tratamente false, istorii despre lucrătorii medicali care răspândeau boala în mod deliberat și că epidemia Ebola era în totalitate un mit.⁵⁷ ⁵⁸ Astfel de teorii conspiraționiste și dezinformarea au blocat capacitatea serviciilor de urgență și a lucrătorilor medicali de a comunica și transmite populației informații despre controlul epidemiilor și măsurile de control.

Răspândirea zvonurilor, stigmatizărilor și a teoriilor de conspirație nu afectează doar persoanele în mod individual, ea poate avea consecințe la nivel de societate, inclusiv și la nivelul sistemelor de sănătate. Zvonul despre carantina completă s-a răspândit în mai multe țări de pe glob, fapt ce a stârnit procurarea în panică a produselor de primă necesitate, iar în timpul pandemiei COVID-19 au crescut prețurile și s-au epuizat stocurile de măști, dezinfectanți și hârtie igienică. Penuria extremă de aprovizionare cu măști de protecție și dezinfectanți cauzată de cumpărarea în panică se consideră a fi contribuit la transmiterea virusului COVID-19 la nivel de spitale și în habitate în mai multe țări.⁵⁹

Studii anterioare au demonstrat că intervențiile instituțiilor de sănătate publică care au urmărit difuzarea rapidă și clară a informațiilor veridice pentru a combate dezinformarea pot schimba

⁵³ McKay D, Heisler M, Mishori R, Catton H, Kloiber O, 2020. Attacks against healthcare personnel must stop, especially as the world fights COVID-19. *Lancet* 395: 1743–1745.

⁵⁴ Bateman C, 2007. Paying the price for AIDS denialism. *S Afr Med J* 97: 912–914.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Klostad CA, Uscinski JE, Connolly JM, West JP, 2019. What drives people to believe in Zika conspiracy theories? *Palgrave Commun* 5: 36.

⁵⁷ Oyeemi SO, Gabarron E, Wynn R, 2014. Ebola, Twitter, and misinformation: a dangerous combination? *BMJ* 349: g6178.

⁵⁸ Cheung E, 2015. An outbreak of fear, rumours and stigma: psychosocial support for the Ebola virus disease outbreak in West Africa. *Intervention* 13: 70–76.

⁵⁹ World Health Organization, 2020. Home Care for Patients with COVID-19 Presenting with Mild Symptoms and Management of Their Contacts. Geneva, Switzerland: WHO. Available at: [https://www.who.int/publications-detail/home-care-for-patients-with-suspected-novel-coronavirus-\(ncov\)-infection-presenting-with-mild-symptoms-and-management-of-contacts](https://www.who.int/publications-detail/home-care-for-patients-with-suspected-novel-coronavirus-(ncov)-infection-presenting-with-mild-symptoms-and-management-of-contacts). Accessed April 17, 2020.

percepția populației și promova comportamente corecte de sănătate publică.^{60 61} OMS și alte agenții de sănătate au luat decizia de a combate dezinformarea pe rețelele de socializare, definind aceste fenomene drept mituri.⁶² Această abordare a fost deseori criticată, datorită faptului că nu include dovezi științifice, ignoră contextul și deci este mai puțin acceptată de comunitățile locale.⁶³

Prezentul studiu a fost limitat de mai mulți factori. În primul rând, el s-a concentrat în mod principal pe platformele online disponibile publicului larg, deci nu au fost analizate și urmărite zvonurile și teoriile conspiraționiste care circulă prin alte canale și în afara Internetului. În plus, pentru zvonurile, stigmatizările și teoriile de conspirație care circulă în limbi diferite de limba engleză s-a folosit Traducătorul Google sau o versiune engleză disponibilă pe un site web al unei agenții de control și verificare a faptelor. Prin urmare, rezultatele obținute ar putea subestima prevalența reală a zvonurilor, stigmatizărilor și teoriilor conspiraționiste precum și impactul acestora asupra sănătății. Un alt factor este schimbarea rapidă a informației disponibile legate de COVID-19, unele mituri fiind posibil de clasificat ca fapte adevărate și vice-versa, astfel că la clasarea infodemiei se pot admite erori. Ultimul factor ar fi posibila variație la nivel de țară a gradului de încredere a populației în informații false. Scopul studiului, însă, nu a fost determinarea numărului actual de persoane care consideră drept fapte veridice informația care circulă prin dezinformare.

Încrederea între lucrătorii medicali și comunitățile afectate este esențială pentru a face față crizei pandemice. Teoriile conspiraționiste cu tematică medicală, însă, pot influența negativ încrederea populației în lucrătorii medicali și guverne și pot deteriora comportamentele de sănătate la nivel comunitar și individual, ca de exemplu, refuzul testului la COVID-19. Anterior s-a demonstrat că aceleași teorii conspiraționiste motivează oamenii să refuze vaccinarea și tratamentul cu antibiotice.

În concluzie, dezinformarea alimentată de zvonuri, stigmatizări și teorii conspiraționiste, poate avea implicații potențial severe asupra sănătății publice, dacă populația preferă dezinformarea în locul ghidurilor și argumentelor științifice despre COVID-19. Guvernele și celelalte instituții trebuie să analizeze și să înțeleagă tiparele și modul de operare a acestor fenomene de dezinformare care circulă în întreaga lume, pentru a putea formula mesaje corecte și eficiente de

⁶⁰ Jolley D, Douglas KM, 2017. Prevention is better than cure: addressing anti-vaccine conspiracy theories. J Appl Soc Psychol 47: 459–469.

⁶¹ Bode L, Vraga EK, 2018. See something, say something: correction of global health misinformation on social media. Health Commun 33: 1131–1140.

⁶² World Health Organization, 2020. Coronavirus Disease (COVID-19) Advice for the Public: Mythbusters. Geneva, Switzerland: WHO. Available at: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novelcoronavirus-2019/advice-for-public/myth-busters>. Accessed July 27, 2020.

⁶³ Gesser-Edelsburg A, Diamant A, Hijazi R, Mesch GS, 2018. Correcting misinformation by health organizations during measles outbreaks: a controlled experiment. PLoS One 13: e0209505. 56. Thorburn Bird S, Bogart LM, 2003. Birth control conspiracy beliefs, perceived discrimination, and contraception among African Americans: an exploratory study. J Health Psychol 8: 263–276.

comunicare a riscurilor. Studiile anterioare au arătat că oamenii deseori accesează site-urile web ale ministerelor și agențiilor internaționale de sănătate pentru a găsi informații credibile. Deci se recomandă guvernelor și forurilor internaționale de sănătate să continue publicarea pe site-uri web a informațiilor despre COVID-19, acestea urmând să fie bazate exclusiv pe dovezi științifice, formulate în mod credibil și în context corect. Agențiilor naționale și internaționale, inclusiv celor care se ocupă de controlul și verificarea faptelor și publicațiilor, le revine nu doar să identifice și să combată aceste zvonuri și teorii conspiraționiste, dar și să implice companiile cu rețele de socializare în proliferarea informațiilor corecte.

Sursă la textul integral al studiului:

<http://www.ajtmh.org/docserver/fulltext/10.4269/ajtmh.20-0812/tpmd200812.pdf?expires=1600687768&id=id&accname=guest&checksum=8209290B37B741F650C377BD82FD1E79>

